

WCZESNE WSPOMAGANIE ROZWOJU MAŁEGO DZIECKA

WSTĘP

W poniższym omówieniu przedstawione zostały przyjęte w naszym kraju rozwiązania w zakresie możliwości wspomagania rozwoju małego dziecka i jego rodziny. Określono także wyzwania aktualnie stojące przed polskimi władzami dotyczące problematyki pracy z małym dzieckiem i jego rodziną. W artykule wyszczególnione zostały cztery zakresy tematyczne:

1. Integracja różnych form wspomagania rozwoju małego dziecka.
2. Dostarczenie i integracja pomocy małemu dziecku w środowiskach zaniedbanych.
3. Niwelowanie różnic między dziećmi pochodzącymi ze środowisk o zróżnicowanym poziomie socjoekonomicznym.
4. Zwiększanie ilości i podnoszenie jakości oferowanej pomocy.

Opracowanie zaprezentowane zostało na międzynarodowym forum poświęconym możliwościom wspomagania rozwoju małego dziecka w krajach europejskich (Early Years Provision Joint Working Group Meeting. Londyn, 20-21 października 2003).

INTEGRACJA RÓŻNYCH FORM WSPOMAGANIA ROZWOJU MAŁEGO DZIECKA

Aktualnie w Polsce różne formy usług świadczonych dla małego dziecka i jego rodziny realizuje wiele podmiotów i placówek podlegających zarówno Ministerstwu Zdrowia (żłobki), Ministerstwu Edukacji Narodowej i Sportu (placówki oświatowe min. przedszkola, poradnie psychologiczno-pedagogiczne) oraz Ministerstwu Pracy i Polityki Socjalnej (instytucje opiekuńczo-wychowawcze).

Szeroka pomoc w obszarze pracy z małym dzieckiem i jego rodziną realizowana jest również przez instytucje pozarządowe (organizacje, stowarzyszenia) wspierające system oświaty i zajmujące się różnymi aspektami tak rozumianej pomocy.

Integracja usług zdrowotnych, edukacyjnych oraz psychologiczno-pedagogicznych realizowana jest głównie w ramach instytucjonalnej opieki nad dzieckiem organizowanej w żłobku i przedszkolu. W tym zakresie organizowane są przez placówki (szczególnie przedszkola, gdzie przyjmowane mogą być dzieci już od 2,5 r.ż.) różne formy wspierania i wspomagania rozwoju małego dziecka oraz jego rodziny, łączące w sobie pracę nauczycieli, pedagogów, psychologów, logopedów, rehabilitantów i innych specjalistów zajmujących się problemami najmłodszych.

Realizowane są również lokalne programy nastawione na koordynowanie pomocy małemu dziecku, których przykładem jest prowadzony od 1993 roku program

profilaktyczno-wychowawczy „Eksperyment Mokotowski”. To wspierany przez oświatę, służbę zdrowia i władze samorządowe lokalny program pomocy psychologicznej małemu dziecku i jego rodzinie od momentu narodzin dziecka do ukończenia przez nie 7 r.ż., łączący dostępną w jednym miejscu pomoc medyczną, psychologiczną oraz poradnictwo rodzinne.

Duże wsparcie w integracji pomocy małemu dziecku uzyskiwane jest od instytucji pozarządowych, które w ramach działań własnych oferują szeroką pomoc rodzinom z małymi dziećmi. Brak jednak na polskim gruncie rozwiązań systemowych umożliwiających pełną integrację różnych form pomocy małemu dziecku. Główne przyczyny to skomplikowane procedury prawne, niewystarczające rozwiązania międzyresortowe w tym zakresie oraz problemy z finansowaniem tak rozumianej pomocy.

DOSTARCZENIE I INTEGRACJA POMOCY MAŁEMU DZIECKU W ŚRODOWISKACH ZANIEDBANYCH

Dotarcie z pomocą do dzieci ze środowisk szczególnie zaniedbanych jest w Polsce problemem szczególnie palącym. Aktualne wysiłki Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu koncentrują się na:

1. Upowszechnieniu wychowania przedszkolnego szczególnie na terenach zagrożenia społecznego, jako formie profilaktyki zaburzeń i nieprawidłowości rozwojowych przez:
 - tworzenie nowych placówek wychowania przedszkolnego oraz realizacja programów sprzyjających temu zadaniu, np. wspieranego przez MENiS programu „Małe Przedszkole” oraz dotowanego przez organizacje pozarządowe programu „Tam gdzie nie ma przedszkoli” nastawionego na działalność edukacyjno-opiekuńczą,
 - objęcie obowiązkowym rocznym przygotowaniem przedszkolnym do edukacji szkolnej dzieci sześciolatków od 1.09.2004 roku,
 - obniżenie granicy wiekowej do 2,5 roku życia przy przyjmowaniu dziecka do przedszkola.
2. Stworzenie warunków prawnych (rozporządzenie MENiS) do organizowania ośrodków pomocy małemu dziecku i jego rodzinie na terenie przedszkoli, szkół i innych obiektów użyteczności publicznej.
3. Wspieranie i edukowanie rodziców organizowane w ramach ofert przedstawianych przez przedszkola, poradnie psychologiczno-pedagogiczne i inne placówki oświatowe.
4. Stworzenie elastycznych ram programowych umożliwiających dostosowanie działań pedagogicznych do indywidualnych potrzeb i możliwości dziecka w jego edukacji.
5. Włączenie do zadań poradni psychologiczno-pedagogicznych wczesnej interwencji i wspomaganie rozwoju dziecka od urodzenia do 7 r.ż. oraz wspomaganie wychowawczej funkcji rodziny.
6. Wspieranie lokalnych programów prowadzonych przez stowarzyszenia, organizacje o różnych formach dotowania, których celem jest wspomaganie rodziny z małym dzieckiem w różnych aspektach jej funkcjonowania oraz promowanie znaczenia wychowania przedszkolnego dla rozwoju człowieka. Dają one możliwość rozpo-

znania, dotarcia i zaspokojenia zróżnicowanych potrzeb dzieci i ich rodzin na gruncie lokalnym.

Wspieranie rodziny z małym dzieckiem to także zadanie Ministerstwa Pracy i Polityki Socjalnej nadzorującego pracę instytucji opiekuńczo-wychowawczych i pomocy społecznej. W ramach tego resortu w 1999 roku powstały Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie, które organizują i nadzorują działalność powiatu w zakresie pomocy socjalnej, działalności domów pomocy społecznej, instytucji opiekuńczo-wychowawczych i rodzin zastępczych. W ramach działań tych centrów organizowane są również szkolenia dla pracowników tego sektora.

NIWELOWANIE RÓŻNIC MIĘDZY DZIEĆMI POCHODZĄCYMI ZE ŚRODOWISK O ZRÓŻNICOWANYM POZIOMIE SOCJOEKONOMICZNYM

Wyrównywanie szans edukacyjnych jest również w Polsce problemem skupiającym dużą uwagę społeczeństwa i organów rządowych. Roli edukacji prowadzonej od wczesnych lat życia dziecka nie da się przecenić, szczególnie gdy jest ona jedyną formą edukacji oferowaną małemu dziecku, jak dzieje się to w środowiskach szczególnie zaniedbanych, o wysokim poziomie bezrobocia i ubóstwa. Problemy w edukacji małych dzieci są tam szczególnie widoczne. Dlatego też aktualnie podjęte działania, na miarę możliwości państwa, zmierzają ku niwelowaniu tych różnic. W związku z tym proponowane są i realizowane rozwiązania, zaznaczone również w poprzedniej części opracowania związane z upowszechnieniem edukacji przedszkolnej, a w tym:

1. Wprowadzenie obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego do edukacji szkolnej organizowanego dla dzieci sześciolletnich.
2. Wprowadzenie rozwiązań prawnych sprzyjających działalności placówek niepublicznych organizujących opiekę i edukację dla dzieci najmłodszych oraz wspierających rodzinę, także tych finansowanych przez stowarzyszenia i organizacje pozarządowe.
3. Zwiększanie liczby placówek organizujących opiekę i edukację dla dzieci najmłodszych oraz wspierających rodzinę, także tych finansowanych przez stowarzyszenia i organizacje pozarządowe.
4. Opracowanie w ramach koncepcji edukacji elementarnej, całościowego spójnego podejścia do nauczania i wychowania młodszych dzieci, integrującego edukację przedszkolną i wczesnoszkolną.
5. Prawnego określenia warunków organizowania wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka oraz organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi.
6. Włączenie do zadań poradni psychologiczno-pedagogicznych wczesnej interwencji i wspomaganie rozwoju dziecka od urodzenia do 7 r.ż. oraz wspomaganie wychowawczej funkcji rodziny.
7. Prawne określenie możliwości organizowania poradni specjalistycznych dla rodziców z dziećmi poniżej 3 r.ż.
8. Organizowanie różnych form (w tym finansowanych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu) kształcenia i doskonalenia nauczycieli i specjalistów pracujących z małym dzieckiem w zakresie wyrównywania szans edukacyjnych oraz wspomaganie jego rozwoju.

ZWIĘKSZANIE ILOŚCI I PODNOSZENIE JAKOŚCI OFEROWANEJ POMOCY

Przemiany w myśleniu o edukacji, jakie nastąpiły w Polsce od przełomowego dla szkolnictwa 1999 roku sprawiły, że zmieniło się wiele także w zakresie kwalifikacji specjalistów zajmujących się edukacją i wspieraniem małego dziecka. Nauczyciele i specjaliści pracujący w systemie oświaty zobligowani zostali do uzupełnienia wymaganych na zajmowanym przez nich stanowisku kwalifikacji do końca 2005 roku. Do tej pory znaczna część nauczycieli zrealizowała już ten obowiązek.

W roku 2000 powołany został projekt „Nauczyciel Małego Dziecka”, którego założeniem jest wspieranie i doskonalenie nauczycieli zajmujących się wychowaniem przedszkolnym i edukacją dzieci w młodszym wieku szkolnym oraz wypracowanie w ramach koncepcji edukacji elementarnej, całościowego spójnego podejścia do nauczania i wychowania młodszych dzieci, integrującego edukację przedszkolną i wczesnoszkolną. W ramach projektu realizowane są różne formy doskonalenia nauczycieli i specjalistów w zakresie pracy z małym dzieckiem we współpracy instytucji oświatowych oraz ośrodków akademickich. Budowane są także struktury wspierania nauczycieli małego dziecka.

W pracę z małym dzieckiem i wspomaganie jego rodziny angażują się także osoby nieposiadające niezbędnych formalnych kwalifikacji, choć skłonne poświęcić swój czas i doświadczenie. Problemem staje się finansowanie realizowanych koniecznych dla tych osób szkoleń i kursów. Są one zwykle organizowane przez instytucje pozarządowe, które szkoląc swoich pracowników oraz wolontariuszy poszerzają kadrę pracującą z małym dzieckiem oraz jego rodziną.

PODSTAWOWE WYZWANIA STOJĄCE PRZED NASZYM KRAJEM W ZAKRESIE WSPOMAGANIA ROZWOJU MAŁEGO DZIECKA I JEGO RODZINY

1. Prowadzenie powszechnej kampanii edukacyjnej ukazującej konieczność na ochrony rodziny i pomocy dzieciom.
2. Promowanie znaczenia wychowania przedszkolnego dla rozwoju człowieka.
3. Tworzenie i promowanie nowych form wychowania przedszkolnego na terenach wiejskich i zagrożonych społecznie oraz ośrodków wczesnej edukacji.
4. Rozszerzenie i upowszechnienie działań profilaktycznych przeciwdziałających zjawiskom przemocy w rodzinie.
5. Organizowanie szerokiej pomocy rodzinom pozostającym w kryzysie, w tym rodzinom z małym dzieckiem, w którą zaangażowane są zarówno instytucje rządowe, jak i organizacje pozarządowe.
6. Doskonalenie i kształcenie kadry pracowników zajmujących się wspieraniem oraz edukowaniem rodziny i małego dziecka na każdym poziomie.
7. Poszukiwanie i tworzenie międzyresortowych rozwiązań dotyczących systemowej pomocy małemu dziecku i jego rodzinie
8. Łączenie różnych form wspierania rodziny z małym dzieckiem w zakresie edukacji, zdrowia oraz poradnictwa
9. Tworzenie i realizacja nowych interdyscyplinarnych programów wspierających rodzinę w różnych obszarach.
10. Poszukiwanie systemowych rozwiązań w dziedzinie monitorowania przyczyn kryzysu i przeciwdziałania kryzysom w rodzinie w ich wczesnych stadiach.

11. Poszukiwanie możliwych dróg finansowania nowych projektów i przedsięwzięć realizujących założenia wspierania rozwoju małego dziecka i jego rodziny
12. Dostosowanie rozwiązań instytucjonalnych do potrzeb małego dziecka i jego rodziny.

Przypisy końcowe:

- Bończykowa M., Kownacka M. (2000), *Pomoc psychologiczna małemu dziecku i jego rodzinie. Program profilaktyczno-wychowawczy „Eksperyment mokotowski”*, [w:] *Małe dziecko*, TRIO
- Kamińska K. (2003), *Upowszechnienie edukacji przedszkolnej w Polsce – stan i prognozy na przyszłość*, [w:] [red.] Zahorska M., *Edukacja przedszkolna w Polsce – szanse i zagrożenia*, s.28-45, ISP, Warszawa
- Kostynowicz J., Kuklińska Z. (2003), *Małe dziecko w reformie oświaty*, [w:] [red.] Zahorska M., *Edukacja przedszkolna w Polsce – szanse i zagrożenia*, ISP, Warszawa
- Refoma systemu edukacji. Projekt*, MEN, WSiP, Warszawa 1998
- Polkowski T. (2002), *Współpraca organizacji pozarządowych i administracji publicznej w systemie pomocy dla dzieci i rodzin w kryzysie*, [w:] *Współpraca administracji publicznej i organizacji pozarządowych w dziedzinie usług społecznych*. Stowarzyszenie KLON/JAWOR, <http://wspolpraca.ngo.pl/strona.asp?id=356&s=7>
- Wach J., Arciszewska E. (2000), *Nauczyciel Małego dziecka*, <http://stara.oswiata.org.pl/ogloszenia.php3?id=127>
- Wygnański J. (2002), *Współpraca administracji publicznej i organizacji pozarządowych w dostarczaniu usług społecznych w Polsce*, [w:], *Współpraca administracji publicznej i organizacji pozarządowych w dziedzinie usług społecznych*. Stowarzyszenie KLON/JAWOR, <http://wspolpraca.ngo.pl/strona.asp?id=356&s=7>